

اسلام، قرآن و ... هنر

... اسلام با هنر آغاز می‌شود و قرآن یک اثر هنری فوق بشری است.... آیت‌الله خامنه‌ای زبان هنر را رساتر از زبان علم و موعظه می‌داند و یکی از رازهای موفقیت قرآن را هنری بودن آن معرفی می‌کنند... همچنین، رهبر انقلاب اسلامی شعر را یکی از شعب ممتاز هنر می‌شناسند. جهتگیری‌های کلی و نقاط تأکید رهنمودهای ایشان در مورد هنر عبارتند از: جایگاه والای هنر، نقش هنر در نشر ارزش‌ها، ارائه طریق به هنرمندان انقلابی، اهمیت هنر دفاع مقدس، آسیب‌شناسی هنر انقلاب، جایگاه هنر در ارتقاء و تعالی جامعه، لزوم قرار گرفتن هنر در خدمت معنویت، هنر دینی و هنر متعهد.

«برگرفته از مقاله «خامنه‌ای، آیت‌الله سید علی» در دائرةالمعارف بزرگ اسلامی»

درآمدی به فهم موسیقی

اگر در مورد اینکه اثر موسیقایی چیست، از اشخاص مختلفی سؤال کنید، جواب‌های متفاوتی به شما خواهند داد؛ کسی که در حوزه هنر، ادبیات، جامعه‌شناسی، یا در حوزه دین کار کند پاسخی متفاوت خواهد داشت. موسیقی علم است یا هنر یا مهارت؟ برداشت عامه از موسیقی این است که موسیقی بیان احساس است؛ نظیر سوگوارای‌هایمان، شادی‌هایمان، و حتی برخی مناسک دینی. فهم موسیقی، احساس موسیقی، دانش و مهارت و علم موسیقی لزوماً با هم یک حوزه نیستند؛ ممکن است کسی احساس موسیقایی داشته باشد، ولی فهم موسیقایی نداشته باشد. یا دانش موسیقایی داشته باشد، احساس موسیقایی نداشته باشد. چنین نیست که هر موسیقی را هرکسی بتواند بشنود،

احساس لذت بکند، فهم کند، ادراک کند؛ یعنی خیلی مسائل و مؤلفه‌های مختلفی در این موضوع دخیل هستند. این است که اگر موسیقی را به عنوان یکی از ابزارهای فرهنگی رسانه‌ای در نظر بگیریم، استفاده از موسیقی خیلی مهارت و استادی می‌خواهد، حتی در جامعه‌شناسی موسیقی و روانشناسی موسیقی برای اهداف فرهنگی، تربیتی یا هر منظور دیگری، حتی تبلیغاتی. در هنر و به ویژه در موسیقی هم مثل سایر علوم انسانی و علوم طبیعی ناگزیر از یک نظریه هستیم تا بتوانیم تبیین کنیم. رهیافت‌های مختلفی در حوزه موسیقی وجود دارد، ولی آنچه که بولد هست و مقداری جاافتاده‌تر هست و بحث‌های زیادی روی آن شده، این است که سه

همان چهار تا را بنحو دیگری بنوازید، ممکن است آهنگ دیگری بشود، غمگین بشود یا شاد بشود؛ پس فرمالیسم ماجرا را ساده می‌کند؛ می‌گوید اصلاً کاری نداریم این بازنمایی است یا چیز دیگری است؛ من مثل یک بازی صداها را با هم تألیف می‌کنم با قواعد موسیقی و ریاضیاتی، در میزان‌ها قرار می‌دهم، با آن قواعد خاص خودش؛ این می‌شود موسیقی. رهیافت سوم بیان‌گری یا فرانمود (اکسپرسیونیسم) است که در هنر همه تقریباً شنیدید که این بیان‌گری‌ای که هر اثر هنری دارد، چیزی را مستقلاً بیان می‌کند، یعنی خارج از بحث‌هایی که وراي خودش وجود داشته باشد یا بخواهد محاکات یا بازنمایی کند چیز دیگری

گاهنامه فرهنگی هنری

صدای سخن دوست

(روابط عمومی کانون زبان قرآن)

را، خودش اساساً دارد یک بیانی را مطرح می‌کند؛ مثل شعر، مثل نقاشی، مثل نمایش، مثل سینما، موسیقی هم دارد بیان می‌کند. می‌گوییم چه چیزی را بیان می‌کند؟ می‌گوید دریافت حسی است. شما از هر کسی پرسید یک روایتی را از موسیقی‌ای که شنیده برای شما بیان می‌کند که این می‌شود بحث بیان‌گری. یکی از مسائلی که یکی از فلاسفه بزرگ ما، فارابی، به آن اشاره کرده است، جامعه‌شناختی بودن بحث موسیقی است. در کتاب موسیقی کبیرش به آن اشاره می‌کند. می‌گوید که شما ممکن است یک موسیقی را برای قومی پخش کنید؛ آن موسیقی بسیار بسیار برای آنها مسرت‌بخش و لذت‌آور باشد. به فاصله

چند فرسخ آنطرف‌تر، نمی‌گوید در کشور دیگری، همین موسیقی را پخش کنید، امکان دارد اصلاً نتوانند با آن ارتباط بگیرند و حتی ممکن است برایشان رنج‌آور باشد. اینها با هم افتراق‌هایی دارند که هم باعث تمایزشان می‌شود و هم باعث هویت‌بخشی به آن موسیقی‌ها. در یونان باستان ما نظریه موسیقی داریم توسط فیثاغوریان. شنیدید که فیثاغورث اساساً ریاضی‌دان و هندسه‌دانی ماهر بوده است. نگاهش به موسیقی هم همینطور است. اساس و شالوده موسیقی را ریاضی می‌داند. رویکرد ریاضی‌وارش به موسیقی باعث می‌شود که یک نگاه و رویکرد متافیزیکی و رازآلوده نسبت به موسیقی داشته باشد. این سنت تاکنون ادامه پیدا کرده است؛ هنوز هم طرفدارانی دارد، از جمله در ایران و از جمله در موسیقی دستگاهی خودمان. یعنی خیلی از اساتید موسیقی ایرانی، موسیقی را یک امر رازورزانه، یک امر متافیزیکی می‌دانند. آنچه که در سنت خودمان به‌ویژه در مولانا، و به‌ویژه در فارابی داریم، نشان می‌دهد که ما اشتراکات زیادی در سنت تاریخ موسیقی هم با یونان داریم و هم با آنچه که در اروپای کلاسیک وجود داشته است. خود فارابی هم بیانش کاملاً این است که موسیقی نوعی نطق است، یعنی موسیقی دارد یک بیانی را ارائه می‌دهد؛ نطق خاصی است که از عقل انسانی برمی‌آید؛ خیلی تأکید می‌کند به اینکه موسیقی امری عقلانی است. می‌گوید اصلاً لازم نیست که بگویید از حس است، از خیال است، از تعقل است، از کجاست؛ از هر سه تای اینها می‌تواند باشد... می‌گوید این به قدری گسترده است، منشأ او می‌تواند از هر سه تا حوزه باشد؛ هم حس را درگیر می‌کند، هم تخیل را و هم تعقل را.

(برگرفته از ۱۱۵مین سمینار علمی کانون زبان قرآن)

با عنوان «درآمدی به فهم موسیقی» با ارائه استاد اسماعیل پناهی)

شماره چهار - مورخه ۵ بهمن ماه ۱۴۰۲ مطابق با

۱۳ رجب الاصب ۱۴۴۵ - ۲۵ ژانویه ۲۰۲۴

سخن تازه

چه شکر گویمت ای کارساز بنده‌نواز
که دیده‌ام به جلال و جمال کردی باز
اگر نبود عنایات کردگاری تو
بماند همچو معمّای بی‌جواب این راز

خدا حیّ است و قیوم است و قهار
خدا یار است و دلجوی و وفادار
به هر دشواری او آسانگر آید
خدا بس کارساز است و مددکار

«موفق اصفهانی»

دعای پنج‌جاه و چهارم صحیفه سجّادیه

یا فارِجَ الرَّهْمِ، و کاشِفَ الْغَمِّ، یا رحمانَ
الدنیا و الآخرة و رَحِيمَهُمَا، صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ
و آلِ مُحَمَّدٍ، و اَفْرِجْ هَمِّي، و اَكشِفْ غَمِّي.
يا وَاَحِدُ يا اَحَدُ يا صَمَدُ يا مَنْ لَمْ يَلِدْ و لَمْ يُولَدْ و لَمْ يَكُنْ
لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ، اَعِصْمِنِي و طَهِّرْنِي، و اَذْهَبْ بِبَلِيَّتِي.

ای بازگشاینده و ای پرده‌گشای هم و غم من.
ای کارساز و ای بنده‌نواز در دنیا و آخرت. پیوسته
درود فرست بر محمد و خاندان محمد؛ و گشایش
ایجاد کن در هم و غم پیش آمده برای من؛ که تو از
هرچه به آن می‌اندیشم و قصد آن را دارم، آگاهی.
ای یکتای بی‌همتا که نه زاده شده و نه زاده خواهد
شد و نه بوده است و نه خواهد بود احدی مانند او.
دل و جان مرا برای خودت پاک و پیراسته گردان
و بلاهای گوناگون را از جان و دل من دور بدار.

کانون از آغاز تا کنون

این نوشتار که بلطف خدا در دارالشفای کرامت رضوی
کانون زبان قرآن پس از هشت سال از زمان تأسیس رسمی
تقریر می‌شود، روایتی است شکرگزارانه از مکان‌هایی که
بلطف خدا کانون در آنها جا و امکان داشته است. سال
۱۳۹۴ بود که بلطف خدا مجوز تأسیس مؤسسه فرهنگی
هنری کانون نشر و ترویج زبان قرآن از وزارت فرهنگ و
ارشاد اسلامی دریافت شد و در سال ۱۳۹۵ نیز به صورت
یک مؤسسه عام المنفعه به عضویت تشکل‌های قرآنی
درآمد. اولین مکان کانون زبان قرآن، واحدی کوچک و
عاریتی در ساختمانی در محله عباس‌آباد تهران بود که چند
کارگاه بسیار مبارک توسط دکتر محمدعلی لسانی فشارکی
در آنجا برگزار شد. متعاقب برگزاری پانزدهمین کارگاه
آموزشی پژوهشی تفسیر سوره‌شناختی آیات با موضوع آیه
«و کلمة الله هی العلیا» در این محل، به پیشنهاد یکی از
حاضران امکان برگزاری کارگاه‌ها در مرکز ایقان با احیای
یک فضای بلااستفاده فراهم آمد و به ضمیمه آن اتاق
شماره ۱۴ آن مجموعه نیز جهت انجام امور دفتری در
اختیار کانون قرار گرفت. پس از مدتی در محله میدان
فردوسی و خیابان ایرانشهر واحدی به متراژ ۴۰ متر با
کاربری اداری و به صورت استیجاری به عنوان دفتر و
کتابخانه کانون زبان قرآن در اختیار کانون قرار گرفت؛ در
پی آن، پس از مدتی محل برگزاری کارگاه‌های کانون به
مدرسه حضرت روح الله به مدیریت جناب آقای حقیقت
منتقل گردید. در همان دوره بود که در همان ساختمان
محله فردوسی واحد دومی نیز در اختیار کانون قرار گرفت
که از لحاظ تجمیع و تجهیز کتابخانه کانون بسیار مؤثر
واقع شد؛ ولی همچنان امکان برگزاری کارگاه‌ها در آن دو
واحد میسر نبود و حتی امکان حضور بانوان نیز فراهم نبود؛
ولی در همان ساختمان فردوسی بلطف خدا اولین جشن
عید فطر با حضور تعدادی از اعضای کانون و

با سخنرانی جناب آقای دکتر لسانی فشارکی برگزار گردید.
تا اینکه خدای کارساز بنده‌نواز بار دیگر در سال ۱۳۹۸
لطف خودش را شامل حال مجموعه کانون زبان قرآن
نمود و ساختمان دوطبقه مبارکی واقع در محله شادمان،
کوچه کیمیا را نصیب کانون گردانید که تا خردادماه سال
۱۳۹۹ در آن مکان به فعالیت‌های خود ادامه داد؛ مکانی
که امور اداری، آموزشی و پژوهشی کانون در آن تجمیع
گردید و در گسترش فعالیت‌های کانون مؤثر واقع شد؛
چنانکه بعدها عنوان اولین ساختمان «هدایت» کانون را
به خود گرفت. پس از پایان زمان حضور در آن ساختمان،
خداوند حکیم سبب‌سازی نمود تا دو ساختمان با
عنوان‌های ساختمان «هدایت» (دومین ساختمان
هدایت) در محله اسکندری شمالی و «کرامت» در محله
خوش شمالی در اختیار کانون قرار بگیرد که پس از حدود
یک سال با تصمیم جمعی ساختمان «هدایت» تحویل
داده شد و ساختمان کوچکتری با کاربری دفتر نشر کانون
با عنوان ساختمان «عنایت» روزی کانون شد که همان
مکان نیز محل نشر و ترویج زبان قرآن و فعالیت‌های
فرهنگی کانون قرار گرفت. همچنین، بلطف خدا در سال
۱۴۰۲ این مؤسسه موفق به دریافت مجوز رسمی نشر نیز
گردیده است تا به صورت مستقل کار نشر کتاب‌ها و آثار
مؤسسه ذیل نشری با عنوان نشر کانون زبان قرآن فراهم
آید؛ و اکنون در شرایطی کانون زبان قرآن به فعالیت خود
ادامه می‌دهد که فعالیت‌ها به صورت متمرکز در ساختمان
کرامت رضوی (دارالشفای کرامت رضوی) انجام می‌گیرد
که همواره کرامت خاص و ویژه امام رئوف علی بن موسی
الرضا (ع) را همراه خود می‌بیند. در این میان ما بلطف خدا
شاهد رشد خودمان و کودکانمان و تمام کسانی بوده‌ایم
که یا همیشه یا گهگاه پاپیای کانون آمده‌ایم و همراهی
کرده و کانون را بخاطر قرآن‌محور بودنش انتخاب
کرده‌ایم. الحمدلله رب العالمین. و سلام علی المرسلین.